

A TASZ a rendőrségről

Mi a rendőrség hivatása? Kinek felel a rendőrség? Megkívánja-e a közbiztonság hatékony védelme a polgárok jogainak csorbítását? Előfordulhat-e, hogy éppen a közbiztonság védelmére hivatott szervezet válik a veszélyek forrásává? Miért következhetnek be a katonai jellegű fegyelem viszonyai közt az erőszak indokolatlan alkalmazása és korrupció miatti botrányok? – Magyarországon ma mindenekelőtt ezekre a kérdésekre kell választ találni.

A rendőrség hivatása és helye az államban

A közbiztonság védelme vagy a belső rend fenntartása?

A pártállami rendszer mindkét feladatra felhasználta a rendőrséget. Az állam biztonságán való örökös ugyanúgy a rendőrség feladata volt, mint a közbiztonság védelme. A két feladatkör nem különült el egymástól világosan, politikai szempontok hatották át a bűnüldözést, és a politikai kurzus védelmezése bűnüldözéssé fajult.

A köztársaság alkotmányában és a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényben (a továbbiakban: rendőrségi törvény) még feltűnnek e feladatkeveredés nyomai: mindkét dokumentum a rendőrség funkciói közt említi a belső rend oltalmazását. Ezek elavult meghatározások. Hazánkban ma már az állambiztonság védelme a nemzetbiztonsági szolgálatokra hárul. Ezek jogállamokban szélesebb körben gyűjthetnek adatokat, mint a rendőrség, de általában el van zárva előlük a fizikai erőszak alkalmazásának és a személyi szabadság korlátozásának lehetősége.

Politikailag vezérelt vagy semleges rendőrség?

A rendőrség mindenütt, de különösen a hazánkéhoz hasonló kontinentális rendszerekben függ a mindenkori kormány akaratától, következésképpen legalább áttételesen a pártpolitikától. Másfelől viszont az ilyen szándékok rendőri eszközökkel történő megvalósítása csak diktatúrákra jellemző. Demokráciában a rendőrség nem lehet politikai célok eszköze. Működését szigorú politikai semlegességnek kell jellemeznie. A rendőri munkát egyedül a joghoz, azon belül pedig a legalapvetőbb értékeket és szabályokat megfogalmazó Alkotmányhoz való ragaszkodás legitimálja.

Ez a meggyőződés nagy szerepet játszott a rendszerváltás jogalkotásában. Az 1989-ben született rendelkezések mindenekelőtt abból az aggodalomból táplálóztak, hogy a fegyveres testületeket – köztük a rendőrséget – a demokratikus játékszabályok felrúgásával a hatalom erőszakos megragadására vagy megtartására lehet felhasználni. A Duna-Gate ügy világossá tette, hogy ezek a félelmek nem voltak alaptalanok. Az Alkotmány 1989-ben beiktatott szabályai tehát mindenekelőtt a fegyveresek pontos államszervezeti helyének kijelölésével és működésük körülhatárolásával járultak hozzá a diktatórikus törekvések visszaszorításához. Fontos garanciaként írták elő, hogy a rendőrségről szóló törvény megalkotásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

Különösen tartott a jogalkotó attól, hogy a kormány esetleg összevonja vagy együttműködésre kényszeríti a fegyveres erőket (honvédség, határőrség), valamint a rendőrséget. Ezért igyekezett világossá tenni, hogy a haza katonai védelme nem keverhető össze a belső rend fenntartásával: "A fegyveres erőket az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom

kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát tömeges mértékben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények esetén, az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően kihirdetett szükségállapot idején lehet felhasználni, akkor, ha a rendőrség alkalmazása nem elegendő" (Alkotmány 40/B. § (2) bekezdés). 1993-ban került be az Alkotmányba az a tilalom, amely teljesen elzárja a rendőröket a politikai tevékenység gyakorlásától, valamint a párttagságtól.

Jogtisztelet vagy hatékonyság?

Régi hiedelem, hogy a közbiztonság hatékony védelmét akadályozza a szigorú jogkövetés. Vannak esetek, amikor látszólag valóban választani kell a kettő között. Például megkönnyítheti a prostitúció kordában tartását, ha a rendőrség eltűri a lányok futtatóit, és az ő közreműködésükkel tartják a terepet ellenőrzés alatt. Ilyenkor a közbiztonság őrei elnézik, bizonyos mértékben még támogatják is a jogsértéseket és azok elkövetőit, cserében a hétköznapi értelemben vett rend megóvásáért. Ez azonban hosszabb távon visszaüt, mivel a jogsértéseket bármilyen megfontolásból eltűrő rendőrség elveszíti erkölcsi alapját a törvényszegőkkel szembeni fellépésre. A testület soha nem süllyedhet a bűnözők, a rendbontók színvonalára. Demokráciában a rendőrségnek nemcsak erő, hanem jogtisztelet dolgában is a bűnözők fölött kell állnia.

A rendőrség akkor tud a legjobban hatni a közbiztonságra, ha egész magatartásával kifejezésre juttatja: a jogszabályokat érdemes betartani. A következetes törvénytisztelet tehát az az erény, amelynek megkövetelésében a testületnek élen kell járnia. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha saját maga sem hágyja át a mindenkire kötelező szabályokat. Ellenkezőleg: minden megnyilvánulásával ki kell fejeznie a jogállami értékek feltétlen tiszteletét.

Korlátlanul javítható-e a rendőri munka hatékonysága?

A közhiedelemmel ellentétben sem a rendőrség létszáma, sem anyagi-technikai ellátottsága, sem más gyakran emlegetett tényezők (az alkalmazott módszerek, a rendőri jogosítványok köre, a rendőrök fizetése, stb.) nem állnak kimutatható ok-okozati összefüggésben a bűnözés egészének alakulásával. A legjobb rendőrség is csak a felszínen vagy annak közelében mozoghat, miközben a kriminalitás gyökerei igen mélyre nyúlnak és rendkívül szerteágazóak. Egy-egy aluljárót meg lehet tisztítani a jogsértőktől, még egy szervezett bűnözői csoportot is fel lehet számolni, de az engedély nélküli árusok másutt fognak feltűnni, mert ők ebből élnek és más lehetőségük nemigen adódik, a kábítószeres vagy éppen a prostitúció piaca pedig új szereplőkkel fog benépesülni, amíg van kereslet, mely újraterteti a kínálatot.

Ebből természetesen nem az következik, hogy ne volna szükség rendőrségre. A bűnüldözésnek nem csupán, sőt nem is elsősorban számokkal és kiosztott börtönévekkel mérhető hatása van. Mint fentebb állítottuk, a rendőrség azzal is, sőt elsősorban azzal tud hatni, ha szakmai munkáját magas színvonalon és a törvényeket szigorúan betartva végzi, mintát adva a becsületes élet lehetőségének.

Elsősorban rendőri feladat-e a bűnüldözés?

Ma már szinte mindenki természetesnek tekinti, hogy a válasz: igen. Pedig a nyomozás lényegét tekintve igen fontos, de mégiscsak előkészítő mozzanat a büntető igazságszolgáltatás

menetében. Ezt fejezi ki e téren a felügyeletet gyakorló ügyészségnek való teljes alárendeltség. A vizsgálat folytatódik az ügyészi szakaszban, a bizonyítás pedig csak a bíróság előtt fejeződik be.

Továbbá, számos bűnmegelőzési feladat kitűzésében és végrehajtásában a rendőrség semmiféle szerepet nem játszik – vagy nem helyes játszania. Nem kívánatos például, hogy a kábítószerokról való iskolai felvilágosításban részt vegyen a rendőrség, miként a drogosok rehabilitálásában – sőt, a gyógyító-segítő intézmények környékén – sincs helye. A bűnmegelőzés egyik legfontosabb terepe a szociálpolitika; ez sem tartozik a rendőrségre.

Rendőri vagy civil szemlélet?

Az előző szakaszokban három állítást vettünk szemügyre:

- azt a vélekedést, mely szerint a rendőri munka hatékonyságán az állampolgárok jogainak csorbításával javítani lehet;
- azt a vélekedést, mely szerint a rendőri munka hatékonysága korlátlanul javítható; és
- azt a vélekedést, mely szerint a bűnüldözés terén kizárólag a rendőrségnek volna teendője.

Ezeket a vélekedéseket a rendőrség többnyire osztja, és hajlamos népszerűsíteni. Ezért együttesüket a közbiztonság rendőri szemléletének nevezhetjük. A TASZ a közbiztonság civil szemléletét állítja szembe velük. A civil szemlélet azon a felismerésen alapul, hogy mindhárom vizsgált hiedelem téves. Központi szerepet játszik benne az a meggyőződés, hogy a rendőrség vélt vagy valóságos bűnüldözési érdekből sem gázolhat át az állampolgárok jogain.

Milyen jogoknak kell a rendőrséget korlátozniuk?

Mindenekelőtt az alapvető jogok, különösen a személyi szabadságjogok tiszteletben tartásának és oltalmazásának elvárása említendő. Még a bűnüldözés nyomós érdekei sem követelhetik meg például a gyanúsított vagy más személy életének kioltását. Ennek az alkotmányos elvnek a fényében kell megítélni a rendőri kockázatvállalás és a lőfegyverhasználat problémáit.

Az emberi méltósághoz való elidegeníthetetlen jog elismerését tükrözi a rendőrségi törvény 16.§-ának (3) bekezdése, amely határozottan tiltja, hogy a rendőr kínzást, kényszervallatást, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot alkalmazzon. A törvény és a parancsuralmi elven működő szervezet más szabályaitól eltérően itt egyenesen kötelességként fogalmazódik meg a tilalom megszegőivel szembeni fellépés, azok szolgálati beosztására, rendfokozatára és személyére tekintet nélkül.

Mindezekon túl kiemelt figyelmet kell fordítani a rendőrség tevékenységében és irányításában a személyi szabadság és a büntetőeljáráshoz kapcsolódó jogok védelmére.

Kitüntetett védelem illeti meg továbbá az emberek magánéletéhez és személyes adataihoz, kivált a különlegesen érzékeny adatokhoz fűződő jogát. Így például megengedhetetlen, hogy a rendőrség bűncselekmény elkövetésével nem is gyanúsított emberek bankszámláiba vagy orvosi kartotékaiba tekintsen be, hogy bűncselekménnyel szoros összefüggésben nem lévő, magántermészetű adatokat gyűjtsön, hogy személyes információkat rögzítő különböző

adatbázisokat korlátozás nélkül összekapcsoljon, hogy a begyűjtött adatokat az eredeti adatgyűjtési céltól eltérő célra használjon fel, és az eredeti adatgyűjtés céljának megszűnése után korlátozás nélkül tovább tároljon.

Mi legyen a rendőrség helye az államban?

A rendőrség fegyveres szervezet, felépítése katonai jellegű, működésében nagy szerepe van a titkosságnak. Mindez könnyen vezet oda, hogy a rendőrség önmagába zárt, elszigetelt testületté válik, mely szorosabb szálakkal kötődik a többi fegyveres testülethez, mint a civil társadalomhoz.

Mégis: a rendőrség létjogosultságát egyedül a civil társadalom szolgálata adja. Rendkívül fontos ezért, hogy ne szakadjon el a társadalomtól, érzékelje annak biztonsági igényeit, de a hatalmi erőszaktól való félelmét is. Erősíteni kell a szervezetben a civil vonásokat, és ki kell építeni azokat az intézményes formákat, amelyek a rendőrség és a bűnüldözés sajátosságaihoz igazodva képesek közvetíteni a társadalom elvárásait és értékelését.

Demokratikus jogállamokban a rendőrség helye nem a fegyveres testületek sorában, hanem a közszolgáltatón belül van. A rendőr közalkalmazott, mint bármely hivatalnok. A testület működését civil politikus által irányított, civil tisztségviselők által működtetett minisztérium felügyeli. A rendőri szervezet sok helyütt széttagolt; tartományi vagy megyei egységei nem központi rendőri, hanem helyi közigazgatási irányítás alatt állnak. Az önkormányzatok részt vesznek a rendőri vezetők kinevezésében, és beszámoltatják őket. A rendőrök által elkövetett jogsértéseket a rendes ügyészségek vizsgálják ki, és rendes bíróságok tárgyalják.

Nemzetközi elvárások a rendőri munkával szemben

Miért van kevés nemzetközi szerződés a rendőrségről?

A rendőrség tevékenysége tipikusan a "belügyek" körébe tartozik, noha ma már egyre több területen válik szükségessé a nemzetközi együttműködés. A közbiztonság általános védelmére hivatott szervek felépítése, de működési szabályaik is igen sokfélék lehetnek, nem egyszer egyetlen államon belül is. Németországban például tartományonként, az Egyesült Államokban pedig településenként egymástól független és eltérő módon kiépített rendőrségek tevékenykednek.

Ez a magyarázata annak, hogy kifejezetten rendőri jellegű nemzetközi szerződés kevés van, azok is inkább regionális jellegűek, mint például az EUROPOL-konvenció, amely az Európai Unión belüli bűnüldözési együttműködést és az annak előmozdítására létrehozott szervezet munkáját szabályozza.

Melyek a fontosabb elvi rendelkezések?

Az emberi jogok védelmét célzó egyezmények különös figyelmet érdemelnek a rendőri működés szervezése és megítélése során, hiszen a közhatalom részéről leggyakrabban a rendőrség korlátozza a személyi szabadságot, veszélyezteti akár az élethez való jogot is. A számos dokumentum közül kiemelendő a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezménye, amelyeket a magyar jogrendszer részeként, az Alkotmány megfelelő passzusaihoz közvetlenül kapcsolódó és azok

tartalmát kibontó törvényi szintű szabályként kell alkalmazni (1976. évi 8. törvényerejű rendelet, illetőleg 1993. évi XXXI. törvény).

Mi a szerepe a nemzetközi bíróságoknak?

E két dokumentum megsértésére hivatkozva – a hazai lehetőségek kimerítése után – akár egyének is közvetlenül az egyezményeket alkalmazó nemzetközi fórumokhoz fordulhatnak. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya alkalmazási gyakorlatából számunkra is tanulságos példaként említhető a Párkányi kontra Magyarország ügy, amelyben az Emberi Jogok Bizottsága megállapította, hogy a panaszos emberi jogait sértette előzetes letartóztatásának olyan rendőrségi fogdában való végrehajtása, ahol higiéniai és testmozgási igényeit nem tudták elvárható szinten kielégíteni /Communication No. 410/1990, U.N. Doc. CCPR/C/45/D/410/1990 (1992)/.

Az európai jogvédelem legfontosabb intézménye az Emberi Jogok Európai Bírósága, amelynek igen sok ítélete foglalkozik a rendőri munka különböző oldalaival, problémáival a felmerült esetek kapcsán. Mások mellett igen tanulságos az Ergin kontra Törökország ügyben hozott döntés, ahol a bíróság megállapította, hogy a rendőri akció során bekövetkezett halálesetért akkor is felelős a közbiztonság védelmére rendelt szervezet, ha nem rendőr oltotta ki az áldozat életét. Legalábbis abban az esetben, ha a rendőri akció nem kellően gondos megszervezése is közrejátszott a tragédia bekövetkeztében, amelyet azután ráadásul nem is elvárható alapossgággal vizsgáltak ki (1998. július 28-i ítélet, Strasbourg, 66/1997/850/1057).

Hazánk közvetlenül a Rekvényi kontra Magyarország perben volt érintve. A jogvitát Rekvényi László, a Független Rendőrszakszervezet korábbi főtitkára (jelenleg elnöke) azért kezdeményezte, mert a rendőrök politikai tevékenységének és párttagságának az Alkotmányban is rögzített teljes tilalmát elfogadhatatlannak tartotta a véleményszabadság, illetve az egyesülési jog európai elvárásaihoz mérve. Rekvényi szerint a politikai tevékenység túlságosan tág és különböző értelmezésekre ad lehetőséget, ami megnyitja a kaput az önkény előtt, a párttagság teljes tilalma pedig egy demokráciában részben értelmetlen, részben aránytalan jogkorlátozás. A bíróság a magyar államnak adott igazat, de csak azért, mert a kormány képviselői lényegében elébe mentek Rekvényi követelésének és kijelentették: az alkotmányos tilalom nem közvetlenül, hanem csupán az egyes részterületek (pl. választójog, gyülekezési jog, stb.) konkrét szabályain keresztül érvényesíthető. A párttagság tilalmát az ország sajátos helyzetére és a rendszerváltásból adódó félelmek miatti biztosítékok szükségességére tekintettel fogadta el a bíróság (1999. május 20-i ítélet, Strasbourg). A döntés elvi magva abban foglalható össze, hogy a rendőrök másokkal együtt élvezik az emberi és állampolgári jogok teljességét azokkal a megszorításokkal, amelyek a szolgálat sajátosságaiból feltétlenül következnek. Ez utóbbiak országonként és történelmi helyzetenként különbözhetnek, de mindig és mindenütt gondosan kell vizsgálni meglétüket, a szükségtelen korlátozásokat pedig haladéktalanul fel kell oldani.

Mire szolgálnak a nemzetközi ajánlások?

Az államok belső viszonyai különbözők, s ezt a nemzetközi közösségnek tiszteletben kell tartania. Ugyanakkor a mozgásszabadság kiteljesedése és az integrálódás nyomán egyre kevésbé fogadható el, hogy ugyanazt a magatartást más és más országok hatóságai gyökeresen eltérő módon értékeljék, s hogy a rendőrök viselkedése szélsőségesen eltérő legyen. A különbözőség ténye és az alapvető kérdésekben való egységesítés szükségessége közötti ellentmondást a tekintélyes nemzetközi szervezetek ajánlások elfogadásával próbálják

feloldani. Ezek jelentős része a törvények feltétlen tiszteletét teszi a rendőri működés első követelményévé.

A rendészeti szervek tisztviselői számára kiadott ENSZ etikai kódex (elfogadta a Közgyűlés 1979. december 17-én 34/169 szám alatt) 8. cikke kimondja, hogy " *A tisztviselőknél tiszteletben kell tartaniuk a jogot és e kódexet. Legjobb tudásuk szerint meg kell akadályozniuk ezek minden megsértését, az ilyennel szembe kell szállniuk. ....*". Az Európa Tanács Parlamenti Gyűlése 1979-ben nyilatkozatot fogadott el a rendőrségről (690. sz. határozat). A deklaráció A részének 4. pontja határozottan leszögezi: "*A rendőrnek végre kell hajtania az előjárója által szabályszerűen kiadott parancsot, tartózkodnia kell azonban az olyan parancs végrehajtásától, amelyről tudja vagy tudnia kell, hogy jogellenes*".

1999 februárjában a Magyar Helsinki Bizottság rendezésében nemzetközi konferenciát tartottak Budapesten. A résztvevők – a világ számos országának kutatói és gyakorlati szakemberei – Közép- és Kelet-Európa posztkommunista államai, így hazánk számára fogalmazták meg a rendőrséggel kapcsolatos összehasonlító vizsgálatok tanulságait. A tanácskozáson elfogadott ajánlások nyomatékosan hangsúlyozzák a jogszerűség követelményét, a jogsértő parancsok végrehajtásának tilalmát. Nagy jelentőséget tulajdonítanak a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód elleni fellépésnek. Külön foglalkoznak a korrupció visszaszorításának szükségességével. Ugyanakkor állást foglalnak a rendőrök jogai mellett is; leszögezik, hogy "*A rendőr emberi és szabadságjogai csak annyiban korlátozhatók, amennyiben ez a szolgálat érdekében feltétlenül szükséges*".

A magyar rendőrség helyzete, problémái

Mi változott a pártállami rendszer bukása óta?

A rendszerváltás politikai szereplői arra törekedtek, hogy a rendőrséget elválasszák a belső rend védelmére hivatott szervektől, és a törvények uralma alá helyezték. Széles körű egyetértés volt abban, hogy a központosított rendőri szervezetet fel kell bontani; az átmenet vezető pártjai az önkormányzati rendőrség mellett kötelezték el magukat.

Ez a tendencia 1991-ben megtorpant. Az önkormányzati rendőrség koncepciója papírkosárba került. A belügyminiszter meghirdette a "férfias rendőrség" jelszavát: a rendőr ne paragrafusokkal vesződjön, hanem erélyesen cselekedjen. Lazítani kezdték a rendőri fellépés jogi megkötéseit. Mindez megfelelt az éppen kormányzó jobboldali pártok szellemiségének, de liberális és szocialista oldalon sem ütközött komoly ellenállásba. Amit az Antall-kormány elkezdett, a Horn-kormány, majd az Orbán-kormány tovább folytatta. A rendőri jogosítványok erőteljes bővítésének hosszú korszakát éljük.

Mi magyarázza a fordulatot?

A rendszerváltás időszakában, vagyis a 80-as évek végén és a 90-es évek elején erős növekedés volt tapasztalható a bűnügyi statisztikában. 1988-ban még csak 185 344 bűncselekményt regisztráltak, 1991-ben ez a szám már 440 370-re emelkedett. Romlott a polgárok biztonságérzete, amit erősen befolyásoltak a korábban nem tapasztalt ijesztő megnyilvánulások (utcai robbantások, nyílt fegyveres leszámolások, stb.). A politikusok gyakorlatilag pártállásra tekintet nélkül arra a következtetésre jutottak, hogy a bűnözés növekedése a szabadság kiterjedésével függ össze, következésképpen a biztonság védelme az

emberi jogok korlátozását és a rendőrség, valamint más bűnüldöző hatóságok cselekvési lehetőségeinek tágítását igényli.

Így kerülhetett sor arra, hogy a parlament 1994-ben ellenszavazat nélkül, egyetlen tartózkodás mellett fogadja el a sok szempontból kifogásolható rendőrségi törvényt. A rendőrségi törvény elfogadásakor (1994) beígért javulás nem következett be: a statisztika némi ingadozás után tovább romlott. 1998-ban már hatszázezernél több bűncselekményt jelentettek.

Az 1999-es adatok mutatnak ugyan némi javulást, ez azonban kizárólag a számítási módszerek tökéletlensége miatt lehetséges (a lényegileg ugyanahhoz a jogsértő magatartáshoz kapcsolódó csalást a sértettek számával mérik, ami több tízezres eltolódásokat okoz). A rendőri nyomozások eredményessége és az ismeretlen tettesek felderítése terén azonban a kevesebb regisztrált cselekmény ellenére sincs javulás, ellenkezőleg: az arányok némileg romlottak.

A Belügyminisztérium honlapján (<http://www.b-m.hu/rendorseg/bun/bunuld95.html>) közzétett adatok szerint Budapesten 1999 első három negyedévében 7, azaz hét százalékát derítették fel azoknak a bűncselekményeknek, ahol az elkövető eredetileg ismeretlen volt.

Mindebből azonban a politikusok nem arra következtettek, hogy a rendőri meghatalmazások bővítésétől, az eljárási garanciák leépítésétől s a büntetési tételek emelésétől nem várható eredmény. Ellenkezőleg, az újabb és újabb kudarcok újabb és újabb elnyomó jogszabályok megalkotásához vezettek.

Mi történt a szabályozás terén?

Már a rendőrségi törvény is számos olyan szabályt tartalmaz, melynek alkotmányossága kétséges. Lehetővé teszi, hogy a rendőr előzetes indoklás nélkül bárkit igazoltasson, az igazoltatott személyt kikérdezze, ruházatát átkutassa, ha az illető vonakodik együttműködni a megalázó zaklatásnak értelmezett intézkedéssel, kényszerrel alkalmazhat vele szemben, beviheti a rendőrség épületébe, ahol tizenkét órán át fogva tartható. Megengedi, hogy a rendőr lőfegyvert használjon az őt vagy más embert nem veszélyeztető személy ellen, ha az őrizetből szökik, vagy ha államellenes bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják. Nem korlátozza kellő szigorral a személyes adatok gyűjtését, felhasználását, tárolását, valamint a különböző adatbázisok összekapcsolását.

A törvény elfogadása óta számos jogszabály született, melyek a rendőrség jogosítványait tovább bővítették. Ide sorolhatjuk az egészségügyi adatok kezeléséről szóló 1997. évi XLVII. törvényt, amely felderítés céljából is megengedi az adatkérést. A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény minden megszorítás nélkül lehetővé teszi, hogy az iskolák adatokat gyűjtsenek növendékeikről, s azokat a rendőrségnek továbbítsák. A legnagyobb rombolást azonban az ún. szervezett bűnözés elleni 1999. évi LXXIX. törvény végezte el, mely a diktatúra korát idéző szabadságot biztosít a rendőrségnek orvosi adatok beszerzésére, a banktitok feltörésére és titkos eszközökkel folytatott megfigyelés végzésére.

Mindeközben a rendőri testület civilesítése is elakadt. Az 1996-ban elfogadott szolgálati törvény a rendőrségi állományt a fegyveres testületek egyikeként határozza meg, leszámolva az ígérettel, hogy a rendőr a közhivatalnokokkal kerül egy sorba. 1988 óta már a rendőrség civil felügyelete is rendőr kezében van: a belügyminiszter – dandártábornok.

Hol tartunk?

A magyar rendőrség hivatalos adatok szerint évente másfél millió embert igazoltat, és egymillió-háromszázezer embert bírságot meg. Minden évben több száz bejelentés történik rendőrök által, hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás, jogtalan fogvatartás és kényszervallatás miatt; az ügyeknek mindössze 25-30 %-a jut el vádemelésig. A kudarcok miatti vezetői türelmetlenség is hozzájárul ahhoz, hogy egyre szaporodik a túlkapások, a semmivel nem indokolható brutális fellépések száma. A tanárnőt diákjai jelenlétében megverő és megalázó, a zömmel romák lakta házat megostromló és szégyenteljesen rasszista módon fellépő és számos más alkalommal a civilizáció elemi normáit sárbatipró rendőrök magatartását még általánosságban sem ítélik el parancsnokaik.

Mindeközben hihetetlen mértékben csökkent a rendőrségbe vetett bizalom, az emberek egyre kevésbé hisznek a valóságot tettek helyett szavakkal szépíteni igyekvő vezetőknek. A Gallup Intézet adatai szerint (Magyar Nemzet, 1999. november 13.) a rendőrség - amely korábban legalább a középmezőnyben volt - 15 vizsgált közintézmény közül a 14. helyen áll a lakosság bizalmi listáján. A megkérdezettek mindössze 4 százaléka adott hitelt a korrupciós ügyek kivizsgálásáról szóló rendőri magyarázatnak.

A rendőrség az erkölcs és a törvényesség mércéjével mérve, de a legszűkebb módon felfogott szakmai megítélés alapján is mélyponton van. A TASZ álláspontja az, hogy mindez szükségszerű következménye az emberi jogok elsődleges alkotmányos értékét lebecsülő rendvédelmi politikának, amely az 1989/90-es évek kivételes időszakától eltekintve folyamatosan erősödött.

A TASZ javaslatjai

A kifejtettek ellenére a TASZ nem kérdőjelezi meg a rendőrök döntő többségének hivatásszeretetét, elismeri a törvények uralma érdekében kifejtett áldozatos munkájukat. Ahogyan arról szó volt, az alapjogaik gyakorlásában számos téren teljesen indokolatlanul korlátozott rendőrtisztek és tiszthelyettesek maguk is szenvedő alanyai azoknak az álláspontunk szerint alkotmányellenes törekvéseknek, amelyek eszközzé silányítják a személyiséget. Bírálóink éppen ezért elsősorban a jogalkotásban is kifejeződő rendvédelmi politikát érinti, annak megváltoztatását szorgalmazzuk. Itt közreadott javaslataink csupán a legsürgetőbb teendőket, az általunk kívánatosnak tartott változások irányát tartalmazzák.

- Vissza kell térni az alkotmányosság keretei közé. Semmilyen szakmai eredmény nem igazolja annak a rendőrségfejlesztési elképzelésnek a helyességét, amely a közbiztonság javulását az alapvető jogok csorbításával kívánja elérni. Ellenkezőleg. A közbiztonság éppenséggel az alapjogok zavartalan gyakorlását jelenti, azok intézményes megsértése tehát nyilvánvalóan csak ronthat a helyzeten. Az ember és polgár jogainak tiszteletben tartása és védelme a rendőrségnek elsőrendű kötelessége, annak teljesítése nem akadályozza, hanem segíti a szakmai munka eredményes végzését. Egyes esetekben természetesen sor kerülhet az alapjogok korlátozására, de csak az általános elvek, mindenekelőtt a szükségesség és arányosság messzemenő figyelembe vétele mellett.
- A TASZ egyetért a Magyar Helsinki Bizottság által 1999 februárjában szervezett konferencia ajánlásaival, azok megvalósításáért munkálkodik.
- Álláspontunk szerint a rendőrség demilitarizálása és decentralizálása mind a testület társadalmi elfogadottsága, mind pedig tagjai emberi jogainak a demokratikus jogállamban elvárható szintre emelése érdekében elengedhetetlen. A TASZ az emberi jogok

egyetemességéből kiindulva elfogadhatatlannak tartja a rendőrök kiszolgáltatottságát. A testület céljait nem a parancsokat vakon végrehajtó, hanem a társadalom jelenségeire érzékenyen és felelősen reagáló önálló személyiségek tudják jól szolgálni. A közbiztonság rendőrileg megragadható problémái mindig helyiek. Ezért a döntéshozatal súlypontját az ORFK-tól a kapitányságokra kell áthelyezni.

- Az említett célok megvalósításához szükség van a rendőrség feletti civil kontroll erősítésére, új intézményeinek megteremtésére. Az ígéretes kezdeményezések (pl. fogdamegfigyelési program) folytatásán túl mindenekelőtt a rendőrség elleni panaszok vizsgálatát ellenőrző, szükség esetén önállóan is eljáró szervezetet kell létrehozni, illetőleg a rendőrség felügyeletét a meglévő intézmények (pl. az állampolgári jogok országgyűlési biztosa) keretei közé lehetne illeszteni – megfelelő a feltételek biztosításával.
- A TASZ támogatja a közösségi, illetőleg a problémaorientált rendőrség megteremtésére irányuló törekvéseket. Meggyőződésünk - és ezt kutatási eredmények is alátámasztják -, hogy a siker záloga nem az erőben és a titkos műveletekben, hanem a lakosságnak segítő, annak támogatására építő működési filozófiában rejlik. Ehhez nyíltságra és bizalomra volna szükség. A lakosság bizalma a rendőri hozzáállást tükrözi vissza, annak elnyeréséért nap mint nap tenni kell.
- Ezen elvek alapján véleményünk szerint új rendőrségi törvényt kell alkotni, amely más rendvédelmi szervek jogi szabályozása számára is irányt mutatna. A szabályozás alapját a rendőri igények helyett a polgárok biztonsági szükségleteiben kell megjelölni.

Kiadta a TASZ

2000 áprilisában

A kiadvány megjelenését a Nyitott Társadalomért Alapítvány támogatta